

LAUSUNTO

4.6.2018

Erityisasiantuntija
Riitta Haapasaari
Lainvalmisteluosasto

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asiantuntijakuuleminen eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnassa

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 16/2018)

Oikeusministeriö toteaa, että kuluttajansuojan kannalta esitykseen sisältyy epäselvyyttä. Esityksessä ei ole säännöksiä valinnanvapauslain soveltamisalaan kuuluvien sote-palveluiden kuluttajansuojasta palvelussa olevan virheen, puutteen tai palvelun viivästymisen vuoksi. Esityksen yksityiskohtaisista perusteluista on asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin osalta poistettu siellä aiemmin ollut viittaus kuluttajansuojalain soveltumisesta asiakkaan ja elinkeinonharjoittajan väliseen suhteeseen. Perusteluissa ei oteta kantaa asiakkaan oikeuksiin tilanteessa, kun palvelussa on jokin puute.

Mikäli kuluttajapalveluja koskevassa laissa ei erikseen säädetä kuluttajan oikeuksista, kuluttajan ja palveluntarjoajan oikeuksiin ja velvollisuuksiin sovelletaan yleislakina kuluttajansuojalakia. Valinnanvapauslain osalta tilanne ei ole näin yksinkertainen. Kuluttajansuojalaki koskee kulutushyödykkeiden, myös palveluiden, tarjontaa, myyntiä ja markkinointia elinkeinonharjoittajalta kuluttajalle. Elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan mm. yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka tuloa tai muuta taloudellista hyötyä saadakseen ammatillisesti tarjoaa kulutushyödykkeitä vastiketta vastaan. Myös julkisyhteisöt voivat olla kuluttajansuojalaissa tarkoitettuja elinkeinonharjoittajia. Lain perustelujen mukaan tarkoituksena on ollut kuitenkin rajata julkisyhteisöjen järjestämät, pääosin verovaroin rahoitettavat ja ilman taloudellista tulostavoitetta tarjottavat palvelut lain soveltamisalan ulkopuolelle. Lisäksi perusteluissa todetaan, että julkisyhteisöjen tarjoamat lakisääteiset palvelut, kuten terveyden ja sairaanhoito, joita ei harjoiteta kaupallisten periaatteiden pohjalta, jäävät kuluttajansuojalainsäädännön ulkopuolelle.

Koska valinnanvapauslain soveltamisalaan kuuluvat palvelut ovat lähtökohtaisesti julkisyhteisön järjestämiä, lakisääteisiä ja verovaroin rahoitettavia, ne eivät ilman laissa olevaa erillistä säännöstä kuulu kuluttajansuojalain soveltamisalaan. Tämä on selvää silloin, kun palveluntuottaja on maakunnan liikelaitos. Jos palveluntuottajana sen sijaan on yksityinen tai maakunnan kokonaan tai osittain omistama yritys, tilanne muuttuu tulkinnanvaraiseksi. Tällaiset palveluntuottajat toimivat kaupallisten periaatteiden pohjalta ja saadakseen taloudellista hyötyä. Kun kyse on asiakassetelistä tai henkilökohtaisesta budjetista, tilanne on hyvin lähellä kuluttajansuojalain soveltamisalaan kuuluvaa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välistä sopimussuhdetta. Suoran valinnan palvelut ovat puolestaan lähempänä maakunnan liikelaitoksen tarjoamia palveluja.

Asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin osalta asiakas ja palveluntuottaja sopivat tietyiltä osin palvelun toteuttamisesta eli heidän välilleen syntyy sopimussuhde. Vaikka kuluttajansuojalakia ei kyseisiin palveluihin sovellettaisiakaan, yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet voivat kuitenkin tulla sovellettaviksi.

Oikeusministeriö ei pidä kuluttajansuojan kannalta perusteltuna sitä, että asiakkaan oikeudellinen asema jää epäselväksi. Kuluttajansuoja ja palveluntuottajien tasapuolisen kohtelun kannalta ei myöskään voida pitää asianmukaisena, että asiakkaan oikeudet ja palveluntuottajan velvollisuudet riippuvat siitä, hankkiiko asiakas valinnanvapauslaissa tarkoitettuja palveluja julkiselta vai yksityiseltä palveluntuottajalta tai siitä, onko kyseessä suoran valinnan palvelu, asiakassetelillä hankittava palvelu tai henkilökohtaisen budjetin puitteissa toteutettava palvelu.

Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että asiakkaan oikeudellinen asema suhteessa niin yksityisiin kuin julkisiin sote-palveluiden tuottajiin selkiinnytään ja kuluttajansuojalain soveltumista kyseisiin palveluihin arvioidaan kokonaisvaltaisesti.

Oikeusministeriössä ollaan asettamassa työryhmää, jonka tehtäviin kuuluu mm. valmistella kuluttajansuojalakiin nimenomaiset säännökset kuluttajan oikeuksista ja velvollisuuksista henkilöön kohdistuvia palveluja koskevista viivästys- ja virhetilanteissa. Valmistelu on tarkoitus saada valmiiksi noin vuoden kuluessa. Hankkeella on kytkentä myös valinnanvapauslakiin ja valmistelun yhteydessä arvioidaan miltä osin valmisteltavat yleissäännökset soveltuvat valinnanvapauslaissa säänneltyyn palveluntarjontaan ja miltä osin sen osalta tarvitaan erityissääntelyä. Valmistelussa arvioidaan myös Kuluttajariitalautakunnan toimivaltaa ja resursseja käsitellä valinnanvapauslain soveltamisalaan kuuluvista palveluista aiheutuvia kuluttajariitoja.

Mikäli valinnanvapauslakiin halutaan lisätä kuluttajansuojalain soveltumista koskeva säännös, voimassa olevan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain (8/2007) 6 §:n 2 momentissa olevaa säännöksestä olisi helppo muokata asiakasseteliin ja henkilökohtaiseen budjettiin soveltuva säännös.

Oikeusministeriö toteaa vielä, että vaikka valinnanvapauslakiin ei lisättäisikään kuluttajansuojalain soveltumista koskevaa säännöstä, asiakkaan oikeuksista vahinkotilanteissa

säädetään sekä potilasvahinkolaissa että vahingonkorvauslaissa, joiden molempien perusteella hän voi olla oikeutettu korvauksiin. Kuluttajansuojalaki toisi asiakkaalle lisäturvaa sellaisten palvelun puutteiden osalta, joita ei em. lakien perusteella korvata.